

Mariusz Trojak*

WARUNKI DO ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

WSTĘP

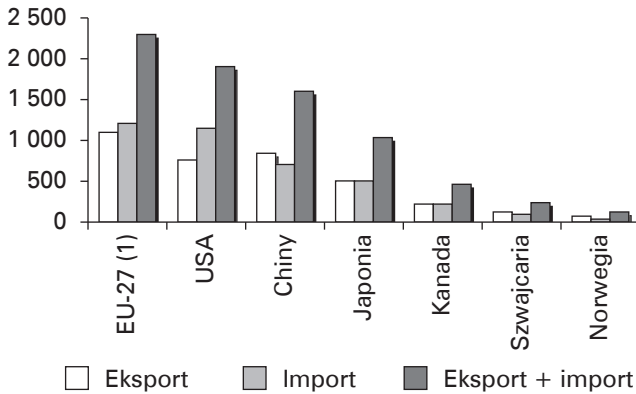
Światowa gospodarka w ciągu ostatnich kilku dekad przeszła dynamiczne zmiany. Porządek gospodarczy po II wojnie światowej wykreował potęgi gospodarcze, jak: USA, Japonia, Niemcy, Francja i Wielka Brytania. Wraz ze zmianami politycznymi w latach 80. XX wieku rozpoczęły się zmiany o charakterze ekonomicznym, dzięki którym gospodarki tak zwanych krajów wschodzących zaczęły odgrywać coraz większą rolę w generowaniu PKB w skali światowej, co przy postępującej globalizacji wiązało się ze wzrostem udziału tych państw w wymianie handlowej. Potęgi demograficzne, tj. Chiny i Indie, stały się również potęgami ekonomicznymi. Coraz większego znaczenia nabierają też gospodarki takich krajów jak: Brazylia, Rosja, Korea Południowa czy budzące się gospodarczo państwa Afryki, tj. RPA czy Nigeria. Reakcją Europy na te zmiany na ekonomicznej mapie świata było zacieśnianie powiązań gospodarczych w ramach Unii Europejskiej oraz Unii Gospodarczo-Walutowej. Integracja 27 państw w ramach wspólnego rynku sprawiła, że gospodarka UE traktowana łącznie jest ciągle najważniejszym udziałowcem w generowaniu wartości dodanej w gospodarce światowej jak również w wymianie handlowej na świecie, co przedstawia rysunek 1.

Warto zwrócić uwagę na to, że w 2010 r. liczba ludności UE wynosiła 501,1 mln, podczas gdy Chiny liczyły 1354,1 mln, Indie 1214,5 mln, a USA 317,6 mln mieszkańców. Przewaga czynnika wytwórczego w postaci pracy jest po stronie gospodarek azjatyckich, jednak wysoki poziom technicznego uzbrojenia pracy jak

---

* Katedra Globalizacji i Integracji Ekonomicznej, Instytut Ekonomii i Zarządzania, Uniwersytet Jagielloński.

Rysunek 1. Najważniejsi uczestnicy światowej wymiany handlowej w 2009 r. (mld euro)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD.

również przedsiębiorczość mieszkańców UE sprawiają, że Europa jest wciąż ważną siłą ekonomiczną w świecie. Należy jednak mieć na uwadze, że gospodarki wschodzące bardzo szybko nadrabiają dystans w zakresie technicznego uzbrojenia pracy oraz dostępu do kapitału zarówno rzeczowego, jak i finansowego. Od kilku lat gospodarka Chin posiada najwyższe zasoby kapitału finansowego na świecie wynikające z potężnej nadwyżki w bilansie płatniczym, zaś zasoby kapitału technicznego są systematycznie powiększane dzięki importowi wysoko przetworzonych dóbr inwestycyjnych.

Rozwój przedsiębiorczości jest ważnym czynnikiem rozwoju gospodarczego. Wysoki poziom przedsiębiorczości wpływa pozytywnie na tempo wzrostu PKB, także pozytywnie oddziałuje na rynek pracy, prowadząc do wzrostu zatrudnienia. Kraje Unii Europejskiej znacząco różnią się pod względem stopnia kreowania postaw przedsiębiorczych. Wynikać to może z wielu czynników o charakterze zarówno ekonomicznym (tempo wzrostu gospodarczego, koszt i dostęp do źródeł finansowania), instytucjonalnym (regulacje państwa w zakresie wspierania przedsiębiorczości), jak i społecznym (edukacja, tradycje, skłonność do podejmowania ryzyka, religia).

Opracowanie jest poświęcone analizie rozwoju warunków tworzenia przedsiębiorstw w Unii Europejskiej. W pracy wykorzystano dane Banku Światowego dotyczące zróżnicowania przesłanek ekonomicznych i instytucjonalnych, które wpływają na skłonność do podejmowania działalności w formie spółek prawa handlowego. Z tego względu wyniki pracy należy jedynie interpretować w kontekście kreowania warunków rozwoju przedsiębiorczości, stymulowania powstawania przedsiębiorstw o większej skali, rejestrowanych jako podmioty posiadające osobowość prawną. Takie ograniczenie wynika z dostępu do danych statystycznych umożliwiających porównania międzynarodowe. W artykule wykorzystano dane statystyczne z 23 krajów UE. Luksemburg, Cypr, Malta i Irlandia zostały wyłączone z analizy, gdyż są to centra offshoringu usług finan-

sowych, a tworzenie tam przedsiębiorstw wiąże się z ekspansją międzynarodowych instytucji finansowych (Foad, 2012).

Okres analizy obejmuje lata 2004–2011. W tym czasie doszło do ważnych wydarzeń, które z pewnością mogły oddziaływać na skłonność i zdolność rezydentów poszczególnych krajów do otwierania działalności gospodarczej. W roku 2004 państwa Europy Środkowej przechodzące transformację systemową, związaną ze zmianą modelu gospodarki, zostały przyjęte do Unii Europejskiej. Dzięki temu poszerzył się ich geograficzny zasięg działania, zaś swoboda przepływu kapitału, osób i towarów spowodowała znaczące zmiany w sposobie prowadzenia działalności. Warto również zwrócić uwagę na Słowację, która wypełniła wymagania związane z konwergencją nominalną i w 2009 r. została włączona do strefy euro. Drugim ważnym okresem były lata globalnego kryzysu (2007–2009). Recesja gospodarcza z różnym nasileniem oddziaływała na postawy przedsiębiorcze w grupie państw rozwiniętych i rozwijających się. Analiza zmian warunków rozwoju przedsiębiorczości została oparta na koncepcji łańcuchów Markowa. Dzięki temu było możliwe określenie prawdopodobieństwa przejścia krajów między różnymi stanami analizowanego zjawiska.

Opracowanie ma następującą strukturę. W pierwszej części dokonano analizy statystycznej determinantów rozwoju przedsiębiorczości. W następnej części zdefiniowano wskaźnik taksonomiczny rozwoju przedsiębiorczości dla poszczególnych państw Unii Europejskiej oraz sklasyfikowano te kraje pod względem średniej wartości wskaźnika oraz dystansu poszczególnych krajów do państwa o najwyższej wartości wyznaczonej miary taksonomicznej. W trzeciej części artykułu wykorzystano łańcuchy Markowa do określenia liczebności poszczególnych grup skupiających państwa o zbliżonych warunkach rozwoju przedsiębiorczości oraz prawdopodobieństwa przejścia do grup niższych i wyższych. Pracę kończy podsumowanie, w którym przedstawiono najważniejsze wnioski płynące z analizy.

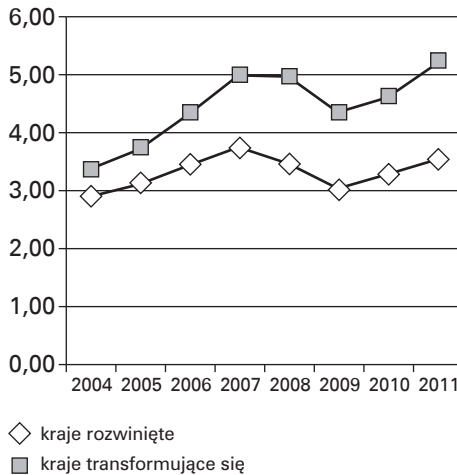
1. DETERMINANTY ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2004–2011

Znaczenie przedsiębiorczości w rozwoju gospodarczym i generowaniu dochodu narodowego jest niepodważalne (Hellman, 2007). Kształtowanie postaw przedsiębiorczych jest ważnym zadaniem polityki gospodarczej państwa. Część determinantów przedsiębiorczości jest zależna od polityki państwa. Dotyczy to przede wszystkim czynników o charakterze instytucjonalnym, takich jak: przejrzystość systemu podatkowego, poziom korupcji, skomplikowany system procedur związanych z rejestracją i prowadzeniem przedsiębiorstwa, czas, jaki musi poświęcić przedsiębiorca, aby zarejestrować działalność, czy też koszty związane z rejestracją. Inną grupą czynników są parametry o charakterze makroekonomicznym, tj. dochód narodowy *per capita*, tempo wzrostu PKB, dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania działalności oraz poziom stopy podatku dochodowego od przedsiębiorstw.

1.1. WSKAŹNIK PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W LATACH 2004–2011

W opracowaniu wykorzystano wąską definicję przedsiębiorczości ograniczoną do przedsiębiorstw rejestrowanych w formie spółek kapitałowych (Gaweł, 2007; Pyka, 2007). Dla celów porównawczych posłużono się wskaźnikiem, który w dalszej części opracowania nazywany będzie NDI¹. Wartość tego indeksu wylicza się, dzieląc liczbę rejestracji spółek kapitałowych przez 1000 osób w wieku produkcyjnym. W skali globalnej najwyższymi wartościami analizowanego wskaźnika charakteryzowały się wysoko rozwinięte państwa, tj. USA, Kanada, Australia i Nowa Zelandia, oraz wysoko rozwinięte kraje Europy Północnej i Zachodniej. Z krajów rozwijających się wysokimi wartościami indeksu charakteryzowały się: Rosja, Łotwa, Estonia, a także Bułgaria i Rumunia. Najniższy poziom przedsiębiorczości można odnotować w krajach Afryki, Azji Południowoschodniej i półwyspu Arabskiego.

Rysunek 2. Zmienność wskaźnika zagęszczenia firm w krajach rozwiniętych i transformujących się w latach 2004–2011

Źródło: opracowanie własne.

Dużym zróżnicowaniem postaw przedsiębiorczych charakteryzują się kraje Unii Europejskiej. W tabeli 1 zestawiono ranking 23 państw UE.

Z danych zawartych w tabeli 1 wynika, że w UE występuje bardzo wysokie zróżnicowanie zagęszczenia przedsiębiorstw. Najwyższe średnie wartości można odnotować w Wielkiej Brytanii, Estonii, Bułgarii i Łotwie. Najniższe wartości analizowanej zmiennej obserwowano w Polsce, Austrii, Grecji i Niemczech. W badanym okresie można zaobserwować pewne różnice w stopniu zagęszczenia przedsiębiorstw w krajach rozwiniętych i transformujących się. Kraje rozwinięte charakteryzowały się nieco niższym średnim poziomem tego wskaźnika (3,31) względem państw transformujących się (4,44). Rysunek 2 obrazuje porównanie

¹ New-firm Density Index.

Tabela 1. Indeks zagęszczenia firm w wybranych krajach UE w latach 2004–2011

Kraj	Zagęszczenie firm (nowo założone spółki na 1000 osób aktywnych zawodowo)								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia
Wielka Brytania	8,39	8,93	8,65	9,44	8,02	8,32	9,24	10,41	8,92
Estonia	6,04	6,85	8,72	8,10	8,10	8,10	7,59	7,59	7,64
Bułgaria	4,63	5,73	6,91	9,81	8,27	7,20	6,89	6,89	7,04
Łotwa	4,66	5,58	7,16	7,67	5,80	4,67	7,83	11,18	6,82
Rumunia	5,98	6,13	6,17	6,82	6,69	3,77	3,46	4,41	5,43
Dania	4,24	5,18	6,55	7,20	6,45	4,12	4,56	4,55	5,36
Węgry	3,39	3,12	3,17	3,95	6,30	6,09	6,44	7,63	5,01
Szwecja	3,29	3,48	4,02	4,67	4,56	3,98	5,67	7,17	4,61
Portugalia	3,54	3,68	4,02	4,39	4,51	3,92	4,00	4,08	4,02
Słowacja	2,79	3,08	3,49	4,11	4,50	4,01	4,44	4,81	3,90
Hiszpania	4,21	4,39	4,68	4,51	3,19	2,37	2,42	2,59	3,54
Słowenia	2,18	2,37	2,75	3,52	4,41	4,10	3,81	4,04	3,40
Finlandia	2,21	2,41	2,92	3,96	3,98	3,45	3,49	3,60	3,25
Francja	2,77	2,85	3,03	3,52	3,51	3,06	3,14	3,13	3,13
Holandia	2,26	2,64	3,30	3,15	3,44	3,16	3,05	3,20	3,03
Belgia	2,38	2,36	2,70	3,00	2,87	2,52	2,46	3,00	2,66
Czechy	2,01	1,93	2,24	2,84	3,04	2,90	3,00	2,84	2,60
Litwa	1,53	1,82	2,14	2,65	2,19	2,18	2,18	2,18	2,11
Włochy	1,82	1,90	1,92	1,98	1,85	1,73	1,79	1,63	1,83
Niemcy	1,12	1,21	1,19	1,19	1,19	1,35	1,35	1,23	1,23
Grecja	0,74	0,69	1,01	1,12	0,85	0,87	0,87	0,87	0,88
Austria	0,59	0,64	0,67	0,64	0,65	0,58	0,61	0,56	0,62
Polska	0,48	0,48	0,48	0,50	0,46	0,52	0,49	0,49	0,49

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego (<http://siteresources.worldbank.org>).

wartości tego wskaźnika w krajach rozwiniętych i transformujących się. W obu analizowanych grupach państw widoczny jest systematyczny wzrost tego wskaźnika, przy czym tempo jego wzrostu było wyższe w krajach transformujących się. Istotny wpływ na liczbę zakładanych przedsiębiorstw miał globalny kryzys finansowy i kryzys zadłużeniowy w Europie. W latach 2008–2010 nastąpiło wyraźne zmniejszenie wartości wskaźnika zagęszczenia przedsiębiorstw (rys. 2).

1.2. POZIOM I TEMPO ROZWOJU GOSPODARCZEGO W UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2004–2011

Tabela 2 zawiera dane dotyczące poziomu PKB *per capita* w analizowanych państwach UE.

Poziom PKB na mieszkańca w poszczególnych krajach UE jest zróżnicowany. Odchylenie standardowe tej zmiennej makroekonomicznej w badanym okresie wynosiło ponad 13,7 tys. USD. Szczególnie duże różnice w poziomie dochodu są widoczne między krajami rozwiniętymi a rozwijającymi się. Najwyższe wartości były obserwowane w Danii, Szwecji i Holandii ze średnimi wartościami analizowanej zmiennej powyżej 40 tys. USD, najniższe zaś w Bułgarii i Rumunii (średnie wyniosły odpowiednio 4,1 i 5,1 tys. USD). W badanym okresie można zaobserwować występowanie procesów konwergencji, polegających na zbliżaniu stopnia rozwoju ekonomicznego krajów transformujących się w stosunku do krajów rozwiniętych. W roku 2004 przeciętny PKB *per capita* w krajach transformujących się stanowił około 26% analizowanej zmiennej krajów rozwiniętych. W roku 2011 ta relacja wynosiła 31%. Wynikało to z przeciętnie szybszego tempa wzrostu PKB w krajach transformujących się niż w krajach rozwiniętych. W badanym okresie najszybciej w sensie ekonomicznym rozwijały się kraje gospodarek transformacji systemowej: Słowacja i Polska. Najwolniej rozwijającymi się gospodarkami w badanym okresie były: Portugalia, Włochy i Grecja.

1.3. DOSTĘP DO ZEWNĘTRZNYCH ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Zewnętrzne finansowanie działalności gospodarczej jest ważnym czynnikiem stymulującym jej rozwój. Opierając się na danych Banku Światowego, w analizie wykorzystano wartość kredytów udzielonych podmiotom prywatnym w odniesieniu do PKB. Mankamentem tej miary jest pominięcie w analizie kredytów udzielanych w walutach obcych, co szczególnie w krajach transformujących się miało istotne znaczenie w badanym okresie (Belinskaja, Galiniene, 2010). Jednak ze względu na brak dostępu do porównywalnych danych wskaźnik ten traktowany jest jako przybliżony miernik dostępu przedsiębiorców do zewnętrznego finansowania. Zestawienie wartości analizowanej zmiennej w krajach UE zawarto w tabeli 3.

Z danych zawartych w tabeli 3 można wywnioskować, że wysoko rozwinięte kraje UE, tj. Dania, Wielka Brytania Holandia, charakteryzują się wysokimi wartościami ilorazu kredytów dla podmiotów prywatnych do wartości PKB. Przeciętna wartość analizowanej zmiennej w krajach wysoko rozwiniętych wyniosła około

**Tabela 2. PKB per capita w wybranych krajach UE
w latach 2004–2011 (w cenach stałych z 2005 r. w USD)**

Kraj	PKB per capita (w USD w cenach stałych z 2005r.)								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia
Dania	46 539,8	47 546,6	48 999,4	49 554,9	48 878,4	45 862,8	46 379,7	46 699,2	47 557,6
Szwecja	39 942,6	41 040,7	42 564,2	43 650,0	43 045,6	40 534,5	42 825,7	44 078,9	42 210,3
Holandia	38 427,4	39 122,3	40 385,3	41 877,4	42 467,3	40 699,9	41 151,4	41 366,4	40 687,2
Finlandia	38 427,4	38 121,6	38 873,2	40 027,1	39 376,9	37 556,5	37 949,8	38 032,4	38 545,6
Austria	36 445,8	37 067,3	38 237,9	39 501,5	39 895,1	38 255,9	38 926,5	39 815,4	38 518,2
Wielka Brytania	36 385,7	37 318,8	38 815,5	40 712,8	40 642,7	36 995,0	38 050,3	38 926,3	38 480,9
Belgia	35 586,9	36 011,5	36 728,6	37 511,2	37 582,6	36 242,4	36 780,4	36 941,2	36 673,1
Francja	33 295,8	33 542,8	34 823,1	36 009,6	36 469,0	34 687,0	36 184,6	37 271,1	35 285,4
Niemcy	33 463,5	33 819,0	34 412,6	34 982,1	34 759,2	33 492,7	33 898,4	34 405,4	34 154,1
Włochy	30 421,7	30 478,8	30 972,3	31 263,5	30 666,0	28 807,5	29 163,1	29 156,3	30 116,2
Hiszpania	25 571,2	26 056,4	26 677,0	27 136,1	26 971,3	25 761,8	25 588,9	25 638,1	26 175,1
Grecja	21 219,4	21 620,7	22 721,1	23 431,5	23 289,1	22 467,5	21 310,2	19 809,3	21 983,6
Słowenia	17 196,5	17 854,6	18 838,8	20 020,8	20 706,7	18 877,1	19 054,3	18 981,5	18 941,3
Portugalia	18 127,3	18 185,6	18 388,1	18 780,5	18 754,0	18 191,4	18 535,1	18 385,8	18 418,5
Czechy	11 925,0	12 705,6	13 553,5	14 240,6	14 554,9	13 815,6	14 116,1	14 414,9	13 665,8
Słowacja	10 683,2	11 384,5	12 324,5	13 602,9	14 360,4	13 622,1	14 161,8	14 700,8	13 105,0
Węgry	10 499,0	10 936,9	11 380,9	11 411,6	11 533,8	10 766,3	10 926,5	11 132,8	11 073,5
Estonia	9 467,6	10 330,3	11 395,0	12 265,8	11 765,3	10 112,8	10 450,4	11 317,9	10 888,1
Litwa	7 681,7	7 963,0	8 464,3	9 043,5	9 505,8	9 651,4	10 019,4	10 375,0	9 088,0
Łotwa	7 009,9	7 604,0	8 249,3	9 110,6	9 426,2	8 081,5	8 320,2	9 554,6	8 419,5
Polska	6 271,2	6 973,2	7 869,2	8 699,4	8 367,0	6 899,0	6 923,9	7 946,5	7 493,7
Rumunia	4 378,7	4 572,0	4 943,9	5 250,5	5 675,4	5 310,4	5 233,2	5 374,9	5 092,4
Bułgaria	3 490,1	3 733,3	3 997,0	4 274,6	4 561,3	4 332,2	4 378,9	4 570,5	4 167,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://data.worldbank.org/data-catalog>

Tabela 3. Relacja kredytów udzielonych podmiotom prywatnym do PKB w wybranych krajach UE w latach 2004–2011

Dostęp do kredytu (kredyty w walucie krajowej dla przedsiębiorstw jako % PKB)									
Kraj	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia
Dania	158,2	171,8	185,7	202,5	216,3	223,9	215,6	208,4	197,8
Holandia	157,8	165,0	167,2	188,1	193,2	214,2	199,4	198,4	185,4
Wielka Brytania	151,2	158,5	170,2	186,3	211,4	212,6	202,5	186,8	184,9
Hiszpania	124,9	145,7	167,0	187,9	202,8	212,1	214,4	205,9	182,6
Portugalia	135,9	140,7	151,9	162,5	173,7	186,8	190,9	192,3	166,8
Szwecja	101,3	107,9	112,8	121,5	127,6	136,2	135,4	135,8	122,3
Austria	106,0	115,6	116,4	115,4	120,3	126,0	122,3	119,8	117,7
Niemcy	112,9	112,6	109,6	105,3	108,6	113,4	106,9	104,5	109,2
Francja	90,6	92,7	98,4	105,6	108,8	111,5	114,2	116,2	104,7
Włochy	84,8	89,0	94,5	100,6	104,8	111,0	122,8	122,4	103,7
Grecja	70,8	79,6	85,2	93,9	97,4	94,3	118,6	121,9	95,2
Belgia	71,2	73,8	82,0	90,9	93,9	97,5	94,4	92,6	87,0
Estonia	60,8	69,7	82,8	91,3	96,4	108,0	98,4	84,7	86,5
Finlandia	67,6	75,1	78,8	81,5	86,0	93,9	95,7	96,7	84,4
Łotwa	50,8	68,2	87,5	88,7	90,5	104,6	99,3	82,7	84,0
Słowenia	47,9	56,3	65,9	78,8	85,3	92,9	94,4	91,4	76,6
Węgry	45,9	51,2	55,6	62,6	69,8	69,5	68,8	65,0	61,1
Bułgaria	35,4	41,0	44,9	62,8	71,7	75,5	74,1	72,1	59,7
Litwa	28,8	40,9	50,1	60,0	62,7	70,1	63,9	53,7	53,8
Czechy	31,3	35,4	39,4	46,3	50,6	52,0	53,0	55,4	45,4
Słowacja	30,4	35,1	38,7	42,4	45,0	48,1	51,2	54,3	43,2
Polska	28,1	28,9	33,3	39,4	49,6	50,4	51,9	54,9	42,1
Rumunia	15,7	20,0	25,9	35,1	45,0	46,1	45,4	42,8	34,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego (<http://data.world-bank.org/data-catalog>).

130% PKB, zaś w krajach transformujących się około 55%. Można więc uznać, że dostęp do zewnętrznego finansowania zwrotnego w krajach transformujących się jest znacznie trudniejszy niż w krajach rozwiniętych i może stanowić istotną barierę rozwoju przedsiębiorstw, a tym samym zniechęcać podmioty do podejmowania i rejestrowania działalności.

1.4. KOSZTY ROZPOCZĘCIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Koszty rozpoczęcia działalności gospodarczej są ważnym czynnikiem oddziałującym na przedsiębiorczość. Wysoki koszt początkowy wynikający z konieczności wypełnienia regulacji administracyjnych stanowi barierę wejścia na rynek. Dane niezbędne do dokonania porównań pochodzą z raportu Banku Światowego *Doing Business 2010: Reforming through Difficult Times* oraz bazy *Doing Business 2012*. Miarą kosztów rozpoczęcia działalności gospodarczej jest procentowa relacja pomiędzy wszystkimi oficjalnie wymaganymi opłatami związanymi z rejestracją działalności w odniesieniu do dochodu narodowego *per capita*. Im wyższy jest ten odsetek, tym większe bariery rozpoczęcia działalności istnieją w danym państwie. Tabela 4 prezentuje ranking państw Unii Europejskiej w kolejności od najniższej do najwyższej wartości badanej zmiennej.

Tabela 4. Koszty rozpoczęcia działalności w 23 krajach UE w latach 2004–2011

Koszt wynikające z procedur rozpoczęcia działalności (% dochodu narodowego)									
Kraj	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia
Dania	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Szwecja	0,70	0,70	0,70	0,60	0,60	0,60	0,60	0,60	0,64
Wielka Brytania	0,90	0,70	0,70	0,80	0,80	0,70	0,70	0,70	0,75
Francja	1,10	1,20	1,10	1,10	1,00	0,90	0,90	0,90	1,03
Finlandia	1,20	1,20	1,10	1,00	1,00	0,90	1,10	1,00	1,06
Litwa	3,70	3,30	2,80	3,00	2,70	2,40	2,80	2,80	2,94
Estonia	7,50	6,20	5,10	2,00	1,70	1,70	1,90	1,80	3,49
Słowacja	5,70	5,00	4,80	4,20	3,30	2,00	1,90	1,80	3,59
Łotwa	9,30	4,20	3,50	3,00	2,30	2,10	1,50	2,60	3,56
Rumunia	7,40	5,30	4,40	4,50	3,50	2,80	2,60	3,00	4,19
Niemcy	5,90	4,70	5,10	5,70	5,60	4,70	4,80	4,60	5,14
Austria	6,00	5,70	5,60	5,40	5,10	5,10	5,20	5,20	5,41
Bułgaria	10,30	9,60	7,90	8,40	2,00	1,70	1,60	1,50	5,38
Słowenia	13,50	12,00	9,40	8,50	0,10	0,00	0,00	0,00	5,44
Belgia	11,30	11,10	5,80	5,30	5,20	5,30	5,40	5,20	6,83
Holandia	13,20	13,00	7,20	6,00	5,90	5,60	5,70	5,50	7,76

cd. tab. 4

Portugalia	13,50	13,40	7,90	7,00	6,50	6,40	6,50	2,30	7,94
Czechy	10,80	9,50	8,90	10,60	9,60	9,20	9,30	8,40	9,54
Hiszpania	17,00	16,50	16,20	15,10	14,90	15,00	15,10	4,70	14,31
Węgry	22,90	22,40	20,90	17,70	8,40	8,00	8,20	7,60	14,51
Włochy	21,40	20,70	20,00	18,70	18,50	17,90	18,50	18,20	19,24
Polska	20,60	22,20	21,40	21,20	18,80	17,90	17,50	17,30	19,61
Grecja	32,50	22,00	21,70	21,10	22,50	20,20	20,70	20,10	22,60

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Doing Business 2010: Reforming through Difficult Times* (2010), (<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2010> oraz www.doingbusiness.org/global-reports/doing-business-2012).

Dania jest krajem, w którym koszty rozpoczęcia działalności gospodarczej są zerowe. Kraje skandynawskie charakteryzują się najniższymi wartościami analizowanej zmiennej. Drugą pozycję w rankingu zajmuje Wielka Brytania. Krajami o najwyższych względnych kosztach rozpoczęcia działalności są Grecja (22,6), Węgry (22,12) i Polska (19,61). Warto zauważyć, że wysokość kosztów związanych z rozpoczęciem działalności gospodarczej w krajach rozwiniętych i transformujących się była niemal identyczna i wynosiła około 7,1%.

1.5. CZAS NIEZBĘDNY DO ROZPOCZĘCIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Długi okres niezbędny do sformalizowania działalności gospodarczej może być czynnikiem demotywującym przedsiębiorców do jej rozpoczęcia. Im krótszy jest ten czas, tym lepsze warunki do rozpoczęcia działalności mają przedsiębiorcy w danym kraju. Minimalna liczba dni równa się 1. Tabela 5 prezentuje zestawienie mediany dni niezbędnych do wypełnienia wszelkich wymaganych prawem procedur związanych z rejestracją działalności gospodarczej w formie spółki posiadającej osobowość prawną.

Przedsiębiorcy w Austrii mogą najszybciej rozpocząć działalność w formie spółek prawa handlowego (2 dni). Również w Danii czas ten jest krótki i wynosił w badanym okresie przeciętnie 6 dni. Na trzecim miejscu znajduje się Francja (7 dni). Krajami, w których rozpoczęcie działalności jest najbardziej czasochłonne, są: Hiszpania (53 dni), Słowenia (35 dni) oraz Polska (31 dni). Warto zauważyć, że w całym badanym okresie następuje znaczące skracanie czasu związanego z rejestrowaniem działalności gospodarczej.

1.6. PROCEDURY ZWIĄZANE Z ROZPOCZĘCIEM DZIAŁALNOŚCI

Ta kategoria obejmuje wszelkie relacje zachodzące między przedsiębiorcą a organami administracji państwowej związane z procesem rejestracji działalności gospodarczej. Im wyższą wartość ma ów wskaźnik, tym bardziej jest utrudnione

Tabela 5. Czas niezbędny do rozpoczęcia działalności gospodarczej w wybranych krajach UE w latach 2004–2011

Liczba dni niezbędna do rozpoczęcia działalności									
Kraj	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	przeciętna
Austria	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Dania	7	6	6	6	6	6	6	6	6
Francja	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Holandia	9	9	8	8	8	8	8	8	8
Włochy	13	13	13	13	10	10	6	6	11
Rumunia	28	11	11	9	9	9	9	14	13
Wielka Brytania	13	13	13	13	13	13	13	13	13
Finlandia	14	14	14	14	14	14	14	14	14
Belgia	34	34	27	4	4	4	4	4	14
Łotwa	16	16	16	16	16	16	16	16	16
Szwecja	16	16	16	16	16	16	16	16	16
Węgry	52	38	38	16	5	4	4	4	20
Portugalia	78	54	8	7	6	6	6	5	21
Estonia	72	35	35	7	7	7	7	7	22
Niemcy	45	24	24	18	18	18	15	15	22
Litwa	26	26	26	26	26	26	22	22	25
Czechy	40	40	24	17	20	20	20	20	25
Słowacja	52	27	27	27	18	18	18	18	26
Grecja	38	38	38	38	19	19	19	11	28
Bułgaria	32	32	32	32	49	18	18	18	29
Polska	31	31	31	31	31	32	32	32	31
Słowenia	60	60	60	60	19	6	6	6	35
Hiszpania	114	47	47	47	47	47	47	28	53

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Doing Business 2010: Reforming through Difficult Times* (2010) (<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2010> oraz www.doingbusiness.org/global-reports/doing-business-2012).

rozpoczęcie działalności gospodarczej. Wskaźnik nie obejmuje procedur specyficznych dla konkretnej branży. Procedury związane z rozpoczęciem działalności gospodarczej stanowią barierę administracyjną wejścia na rynek, a tym samym mogą utrudniać rozpoczęcie działalności, destymulując przedsiębiorczość. Tabela 6 prezentuje ranking 23 państw UE w latach 2004–2011 w kolejności rosnącej.

Tabela 6. Procedury związane z rozpoczęciem działalności w 23 krajach UE w latach 2004–2011

Liczba procedur związanych z rozpoczęciem działalności									
Kraj	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	przeciętna
Finlandia	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Belgia	7	4	4	3	3	3	3	3	4
Hiszpania	10	3	3	3	3	3	3	3	4
Dania	5	4	4	4	4	4	4	4	4
Wielka Brytania	6	5	5	5	5	5	5	5	5
Estonia	6	6	6	5	5	5	5	5	5
Włochy	9	5	5	5	5	5	5	4	5
Szwecja	3	6	6	6	6	6	6	6	6
Portugalia	11	5	5	5	5	5	5	6	6
Grecja	15	6	6	6	4	4	4	4	6
Słowacja	10	9	9	9	5	3	2	2	6
Litwa	8	7	6	6	6	6	6	6	6
Łotwa	5	8	7	7	7	7	6	6	7
Bułgaria	11	11	9	9	4	4	4	4	7
Węgry	6	9	9	9	6	6	6	6	7
Rumunia	6	9	9	9	6	6	6	6	7
Polska	10	11	8	7	6	6	6	5	7
Austria	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Holandia	7	10	10	10	10	6	6	6	8
Francja	8	9	9	9	9	9	9	9	9
Czechy	10	10	10	10	9	9	9	9	10
Słowenia	9	10	10	10	10	10	10	10	10
Niemcy	9	15	15	15	15	15	15	11	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Doing Business 2010: Reforming through Difficult Times* (2010) (<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2010> oraz www.doingbusiness.org/global-reports/doing-business-2012).

Krajami ograniczającymi administracyjne bariery wejścia na rynek w największym stopniu przez likwidację hamujących swobodę gospodarczą procedur są: Finlandia (3), Belgia (4) oraz Hiszpania (4). Największe bariery proceduralne stoją przed przedsiębiorcami w Niemczech (14), Słowenii (10) i Czechach (10). Niemal we wszystkich analizowanych krajach obserwowano wyraźny trend zmniejszania liczby procedur związanych z rejestracją działalności, a więc organy

administracyjne państw dążą do zachęcania przedsiębiorców przez znoszenie barier administracyjnych.

1.7. ZBIORCZY WSKAŹNIK JAKOŚCI RZĄDZENIA

Wartość tego wskaźnika znormalizowanego w przedziale $<-2,5; 2,5>$ jest wyznaczona na podstawie sześciu kategorii opisanych w raporcie Banku Światowego *Worldwide Governance Indicator*(2012). Znormalizowanie wskaźnika we wskazanym przedziale pozwala na porównywanie wielkości nominowanych w różnych jednostkach (Klapper, 2010). Im wyższa wartość wskaźnika, tym bardziej obywatelskie jest dane państwo. Niskie wartości tej zmiennej świadczą o niskiej jakości państwa, co zwykle wiąże się z wysokim poziomem korupcji, niską jakością prawodawstwa bądź ograniczeniem swobód obywatelskich. Podążając za raportem Banku Światowego, wartość wskaźnika kompozytowego wyznaczono jako średnią ważoną sześciu następujących wskaźników:

- A. Wolność słowa i swoboda demokratycznego wyboru (*voice and accountability*) – ten wskaźnik bierze pod uwagę parametry instytucjonalne związane z organizacją wyborów władz państwowych, jak również wolność słowa i wolność przekazu medialnego oraz swobodę zrzeszania się. Im wyższą wartością tego wskaźnika charakteryzuje się kraj, tym bardziej jest on demokratyczny.
- B. Stabilność polityczna (*political stability*) – wskaźnik mierzy, w jakim stopniu w danym kraju zmiany rządu mogą być przeprowadzane w sposób niedemokratyczny, czyli w wyniku przewrotu bądź innych nielegalnych praktyk. Im wyższa wartość tego wskaźnika, tym niższe jest prawdopodobieństwo, że władza w kraju zostanie przejęta w sposób niedemokratyczny.
- C. Efektywność władzy publicznej (*government effectiveness*) – wskaźnik określa jakość władzy publicznej, standard usług publicznych oraz zakres autonomii usług publicznych od czynników politycznych.
- D. Jakość regulacji (*regulatory quality*) – wskaźnik ten określa stopień zaangażowania rządu i innych organów władzy publicznej w tworzenie i wdrażanie regulacji wspierających sektor prywatny.
- E. Państwo prawa (*rule of law*) – wskaźnik określa, w jakim stopniu standardy państwa prawa są przestrzegane w danym kraju. Dotyczy to w szczególności przestrzegania kontraktów, prawa własności, praw obywatelskich, zasad i skuteczności działania policji, sądownictwa, a także częstotliwości występowania zjawisk przestępczych.
- F. Kontrola korupcji (*control of corruption*) – wskaźnik ten określa siłę i zaangażowanie organów państwa w walce z patologicznym zjawiskiem korupcji rozumianej jako wykorzystywanie władzy publicznej w celu osiągnięcia prywatnych korzyści.

W wyniku konsolidacji wskazanych powyżej wskaźników uzyskano wartości zbiorczego wskaźnika jakości rządzenia w 23 krajach UE w latach 2004–2011, które zestawiono w tabeli 7.

**Tabela 7. Zbiorczy wskaźnik jakości rządzenia
w 23 krajach UE w latach 2004–2011**

Zbiorczy wskaźnik jakości rządzenia <-2,5;2,5>									
Kraj	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia
Finlandia	2,11	2,02	2,05	1,98	1,97	1,99	1,95	1,96	2,00
Dania	2,03	1,90	2,03	2,07	2,01	2,01	1,96	1,99	2,00
Szwecja	1,91	1,75	1,80	1,87	1,84	1,89	1,89	1,91	1,86
Holandia	1,79	1,71	1,71	1,75	1,73	1,76	1,76	1,82	1,75
Austria	1,78	1,71	1,74	1,84	1,75	1,63	1,60	1,49	1,69
Niemcy	1,50	1,55	1,58	1,56	1,52	1,50	1,49	1,48	1,52
Wielka Brytania	1,56	1,47	1,59	1,53	1,47	1,35	1,41	1,38	1,47
Belgia	1,34	1,28	1,26	1,28	1,23	1,33	1,34	1,40	1,31
Francja	1,25	1,24	1,28	1,26	1,26	1,25	1,30	1,27	1,26
Estonia	0,95	0,96	1,04	1,00	1,02	1,02	1,03	1,03	1,01
Portugalia	1,12	1,11	0,96	0,94	1,02	1,02	0,94	0,92	1,00
Słowenia	0,97	0,91	0,95	0,94	0,99	1,02	0,88	0,90	0,94
Hiszpania	1,11	1,13	0,88	0,85	0,87	0,83	0,87	0,93	0,93
Czechy	0,69	0,79	0,77	0,71	0,77	0,82	0,80	0,84	0,77
Węgry	0,85	0,82	0,87	0,78	0,71	0,64	0,62	0,66	0,74
Słowacja	0,65	0,74	0,69	0,64	0,70	0,66	0,67	0,68	0,68
Litwa	0,64	0,61	0,55	0,55	0,53	0,54	0,62	0,60	0,58
Łotwa	0,52	0,59	0,62	0,54	0,48	0,51	0,54	0,52	0,54
Polska	0,34	0,42	0,37	0,43	0,57	0,66	0,71	0,75	0,53
Grecja	0,67	0,61	0,61	0,55	0,46	0,33	0,24	0,20	0,46
Włochy	0,56	0,48	0,46	0,40	0,42	0,36	0,36	0,36	0,43
Bułgaria	0,15	0,16	0,10	0,06	0,03	0,10	0,09	0,07	0,10
Rumunia	-0,11	-0,10	0,00	0,00	0,03	0,04	0,07	0,05	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Worldwide Governance Indicators* (2012), (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>).

Krajami o najwyższych wartościach analizowanego wskaźnika są: Finlandia (2,0), Dania (2,0) i Szwecja (1,86). Najniższymi średnimi wartościami tego wskaźnika charakteryzowały się: Rumunia (0,00), Bułgaria (0,1), Włochy (0,43) i Grecja (0,46). Trzeba zaznaczyć bardzo dużą różnicę wartości tego wskaźnika pomiędzy krajami rozwiniętymi (1,36) a krajami transformującymi się (0,59). Kraje transformacji systemowej mają ogromny dystans do nadrobienia w kwestii tworzenia i doskonalenia instytucji państwa. Trzeba też zaznaczyć duże zróżnicowanie tego wskaźnika w grupie krajów rozwiniętych. Najwyższymi wartościami charakteryzują się tu kraje skandynawskie, zaś rozwinięte kraje basenu Morza Śródziemnego mają wartości tego wskaźnika zbliżone do młodych demokracji (Polska czy kraje nadbałtyckie).

1.8. PODATEK DOCHODOWY

Wysokość stopy podatkowej silnie oddziałuje na postawy przedsiębiorcze. Wysoki poziom stopy podatkowej sprawia, że opłacalność projektów inwestycyjnych spada, a okres stopy zwrotu się wydłuża. Z tego względu część potencjalnie atrakcyjnych pomysłów inwestycyjnych nie jest realizowana w sposób sformalizowany lub przedsiębiorcy realizują ją tzw. szarej strefie. Z tego względu wzrost stopy podatkowej jest traktowany jako destymulanta przedsiębiorczości. Systemy podatkowe w analizowanych krajach Unii Europejskiej nie są zunifikowane, a brana pod uwagę stopa podatkowa uwzględnia średni poziom dla wszystkich branż działających w danym kraju. W niniejszym opracowaniu wykorzystano średnią stopę podatku od przedsiębiorstw opublikowaną w raporcie *KPMG Corporate and Indirect Tax Survey* (2013). Tabela 8 prezentuje klasyfikację analizowanych krajów w kolejności rosnącej wartości średniej w okresie od 2004 do 2011 roku.

Najlepsze warunki do rozwoju przedsiębiorczości pod względem wysokości stopy podatku dochodowego od korporacji odnotować można w krajach rozwijających się, tj. Bułgarii (14,13%), Litwie i Łotwie (po 15%). Pierwsza dziesiątka krajów o najniższej stopie podatkowej to kraje rozwijające się. Najwyższe średnie poziomy badanej zmiennej można odnotować w Belgii, Francji i we Włoszech. Średnia wartość stopy podatku dochodowego w krajach transformujących się wyniosła 18,2%, zaś w krajach rozwiniętych przekroczyła 29,3%. Kraje transformujące się stosują swego rodzaju dumping podatkowy, skłaniając w ten sposób przedsiębiorców do rozpoczęcia działalności gospodarczej.

2. TAKSONOMICZNY WSKAŹNIK WARUNKÓW ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W WYBRANYCH KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

2.1. METODA KONSTRUKCJI WSKAŹNIKA TAKSONOMICZNEGO

Analiza taksonomiczna warunków rozwoju przedsiębiorczości w krajach UE wiąże się z wyznaczeniem zestawu zmiennych, które w istotny sposób determinują decyzję przedsiębiorców o rozpoczęciu sformalizowanej działalności gospodar-

Tabela 8. Średnia stopa podatkowa w 23 krajach UE w latach 2004–2011

Kraj	Stawka CIT (% dochodu)								
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia
Bułgaria	15,00	15,00	15,00	10,00	10,00	28,00	10,00	10,00	14,13
Łotwa	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Litwa	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Rumunia	16,00	16,00	16,00	16,00	16,00	16,00	16,00	16,00	16,00
Węgry	16,00	16,00	16,00	16,00	16,00	16,00	19,00	19,00	16,75
Polska	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00
Słowacja	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00	19,00
Estonia	24,00	23,00	23,00	22,00	21,00	21,00	21,00	21,00	22,00
Czechy	26,00	24,00	24,00	24,00	21,00	20,00	19,00	19,00	22,13
Słowenia	25,00	25,00	25,00	23,00	22,00	21,00	20,00	20,00	22,63
Portugalia	27,50	27,50	27,50	25,00	25,00	25,00	25,00	25,00	25,94
Finlandia	26,00	26,00	26,00	26,00	26,00	26,00	26,00	26,00	26,00
Austria	34,00	25,00	25,00	25,00	25,00	25,00	25,00	25,00	26,13
Dania	28,00	28,00	28,00	25,00	25,00	25,00	25,00	25,00	26,13
Grecja	32,00	29,00	29,00	25,00	25,00	25,00	24,00	20,00	26,13
Holandia	31,50	29,60	29,60	25,50	25,50	25,50	25,00	25,00	27,15
Szwecja	28,00	28,00	28,00	28,00	28,00	26,30	26,30	26,30	27,36
Wielka Brytania	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00	28,00	28,00	26,00	29,00
Hiszpania	35,00	35,00	35,00	32,50	32,50	30,00	30,00	30,00	32,50
Francja	33,83	33,33	33,33	33,33	33,33	33,33	33,33	33,33	33,39
Niemcy	38,31	38,34	38,36	38,36	29,51	29,44	29,41	29,37	33,89
Belgia	34,00	34,00	34,00	34,00	34,00	34,00	34,00	34,00	34,00
Włochy	37,25	37,25	37,25	37,25	31,40	31,40	31,40	31,40	34,33

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Corporate and Indirect Tax Rate Survey* (2013), (www.kpmg.com).

czej. Zmienne oddziałujące pozytywnie określa się jako stymulanty, zaś te, które mają negatywny wpływ na rozwój przedsiębiorczości, to destymulanty (Majewski, 1999). Łączne traktowanie tych zmiennych jest możliwe po przekształceniu destymulant w stymulanty, a następnie po ich standaryzacji. W celu znormalizowania stymulant zastosowano następującą procedurę:

x_i – i -ta wartość zmiennej, zaś nx to wartość znormalizowana tej zmiennej.

Wartości znormalizowane znajdują się w przedziale od 0 do 1;

przy czym $x = (x_1, \dots, x_n)$.

Niech: $a = \min(X)$, $b = \max(X)$.

Jeśli $a \geq 0$, to $nx_i = \frac{x_i}{b}$;

Jeśli zaś $a < 0$, to $nx_i = \frac{x_i - a}{b - a}$.

Destymulanty zamieniono na stymulanty w ten sposób, że wyznaczono ich wartość przeciwną, a następnie stosowano procedurę jak w odniesieniu do stymulant. Wyznaczony wskaźnik taksonomiczny ma następującą postać:

$$TI = \sum_{i=1}^n \omega_i x_i,$$

gdzie:

TI – wartość wskaźnika taksonomicznego;

ω_i – waga i -tej stymulanty x_i .

Wagi zostały wyznaczone za pomocą algorytmu ewolucyjnego, który jest modyfikacją algorytmów Monte Carlo.

Wśród analizowanych determinant przedsiębiorczości określono następujące stymulanty rozwoju przedsiębiorczości:

- a) PKB *per capita*;
- b) tempo wzrostu PKB;
- c) relacja kredytów udzielonych podmiotom prywatnym do PKB;
- d) zbiorczy wskaźnik jakości rządzenia;

oraz następujące destymulanty:

- a) koszty rozpoczęcia działalności gospodarczej;
- b) liczba procedur związana z rozpoczęciem działalności gospodarczej;
- c) liczba dni niezbędna do rozpoczęcia działalności gospodarczej;
- d) wartość podatku dochodowego od przedsiębiorstw.

Zastosowanie wskazanej procedury pozwoliło na określenie stymulant (i destymulat), które w istotny sposób wpływają na wskaźnik taksonomiczny. W tym celu do wskaźnika przyjęto tylko te zmienne, których współczynnik korelacji ze wskaźnikiem był na poziomie wyższym niż 0,5. Na tej podstawie do wskaźnika zakwalifikowano następujące zmienne i określono ich wagi (tab. 9).

Tabela 9. Wagi poszczególnych stymulant i destymulant we wskaźniku taksonomicznym

Stymulanta/ destymulanta	PKB per capita	Kredyty do PKB	Koszty roz- poczęcia działalności	Liczba dni do otwar- cia działa- lności	Liczba procedur	Wskaźnik jakości rządzenia
Wagi	0,1297694	0,1554335	0,1689461	0,2446057	0,1641638	0,1370811

Źródło: opracowanie własne.

Jak łatwo zauważyć największy wpływ na wartość wskaźnika mają następujące zmienne:

- liczba dni niezbędnych do otwarcia działalności (ponad 24% udziału we wskaźniku);
- koszty rozpoczęcia działalności (niemal 17%);
- liczba procedur niezbędnych do otwarcia działalności (ponad 16%).

W mniejszym stopniu na warunki do rozwoju przedsiębiorczości oddziaływały:

- zbiorczy wskaźnik jakości rządzenia (niespełna 14% udziału we wskaźniku);
- PKB *per capita* (niespełna 13%).

Przedsiębiorcy zwracają największą uwagę na bariery administracyjne i w nich widzą największą przeszkodę w otwieraniu działalności gospodarczej.

Dla wskazanych stymulant i destymulant wyznaczono wartość taksonomicznego wskaźnika rozwoju przedsiębiorczości. Im wyższa wartość tego wskaźnika, tym bardziej korzystne warunki do rozwoju przedsiębiorczości występują w poszczególnych krajach. Tabela 10 prezentuje zestawienie taksonomicznego wskaźnika warunków rozwoju przedsiębiorczości w kolejności rosnącej dla wartości średnich w okresie 2004–2011.

Znacząco lepsze warunki do prowadzenia działalności gospodarczej panują w wysoko rozwiniętych krajach Europy Zachodniej i Północnej. Rysunek 3 prezentuje zmiany wskaźnika taksonomicznego w czasie w grupie państw rozwiniętych i transformujących się.

Liderami pod względem korzystnych warunków rozwoju przedsiębiorczości były: Dania, Wielka Brytania, Finlandia i Szwecja. Najgorsze warunki rozwoju przedsiębiorczości w badanym okresie występowały w Polsce, Grecji, Bułgarii i Czechach. W całym badanym okresie był obserwowany stały przeciętny wzrost wartości analizowanego wskaźnika, co świadczy o poprawie warunków rozwoju przedsiębiorczości w UE. Kraje transformujące systematycznie zmniejszały dystans do krajów rozwiniętych. W 2004 r. przeciętnie wartość tego wskaźnika dla krajów transformujących się stanowiła 74% wartości tego parametru dla krajów rozwiniętych, zaś w 2011 r. iloraz ten wynosił już tylko 83%. Warto również zaznaczyć, że globalny kryzys finansowy nie wpłynął w dramatyczny sposób na wartości tego wskaźnika. W większości analizowanych krajów

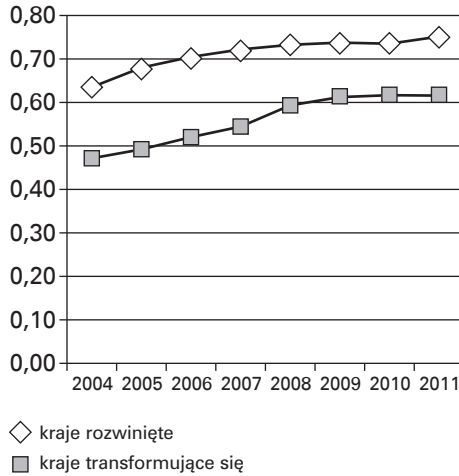
Tabela 10. Taksonomiczny wskaźnik rozwoju przedsiębiorczości dla wybranych krajów UE w latach 2004–2011

Taksonomiczne wskaźniki warunków do rozwoju przedsiębiorczości									
Kraj	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	średnia
Dania	0,8928	0,9116	0,9331	0,9487	0,9528	0,9502	0,9427	0,9404	0,9340
Wielka Brytania	0,8019	0,8175	0,8369	0,8489	0,8624	0,8468	0,8462	0,8358	0,8370
Finlandia	0,8043	0,8049	0,8114	0,8109	0,8128	0,8168	0,8156	0,8187	0,8119
Szwecja	0,8236	0,7826	0,7910	0,8049	0,8056	0,8099	0,8104	0,8121	0,8050
Austria	0,7565	0,7620	0,7680	0,7778	0,7783	0,7705	0,7673	0,7611	0,7677
Belgia	0,6181	0,6562	0,7054	0,7803	0,7800	0,7847	0,7840	0,7880	0,7371
Francja	0,7194	0,7077	0,7180	0,7249	0,7288	0,7259	0,7348	0,7372	0,7246
Holandia	0,6777	0,6416	0,6768	0,7015	0,7055	0,7744	0,7646	0,7696	0,7140
Hiszpania	0,4104	0,6662	0,6711	0,6923	0,7034	0,7003	0,7098	0,8065	0,6700
Litwa	0,5972	0,6203	0,6415	0,6513	0,6550	0,6577	0,6662	0,6584	0,6435
Portugalia	0,4097	0,5416	0,6701	0,6839	0,7025	0,7112	0,7084	0,7199	0,6434
Estonia	0,4678	0,5644	0,5870	0,6826	0,6876	0,6913	0,6851	0,6784	0,6305
Niemcy	0,5981	0,5784	0,5789	0,5866	0,5865	0,5911	0,5890	0,6344	0,5929
Łotwa	0,5534	0,5600	0,5932	0,5940	0,5960	0,6051	0,6197	0,6044	0,5907
Słowacja	0,4509	0,5323	0,5354	0,5411	0,6232	0,6501	0,6665	0,6696	0,5836
Węgry	0,4698	0,4670	0,4823	0,5470	0,6564	0,6512	0,6494	0,6523	0,5719
Słowenia	0,4594	0,4579	0,4822	0,4964	0,6368	0,6697	0,6616	0,6609	0,5656
Włochy	0,4707	0,5247	0,5332	0,5427	0,5536	0,5535	0,5673	0,5839	0,5412
Rumunia	0,4708	0,4864	0,5038	0,5174	0,5712	0,5743	0,5781	0,5635	0,5332
Czechy	0,4399	0,4577	0,4996	0,5089	0,5277	0,5319	0,5316	0,5412	0,5048
Bułgaria	0,3948	0,4036	0,4373	0,4454	0,5098	0,5854	0,5845	0,5829	0,4929
Grecja	0,2908	0,4626	0,4692	0,4747	0,5314	0,5312	0,5403	0,5612	0,4827
Polska	0,4010	0,3857	0,4283	0,4509	0,4917	0,4988	0,5059	0,5237	0,4608

Źródło: opracowanie własne.

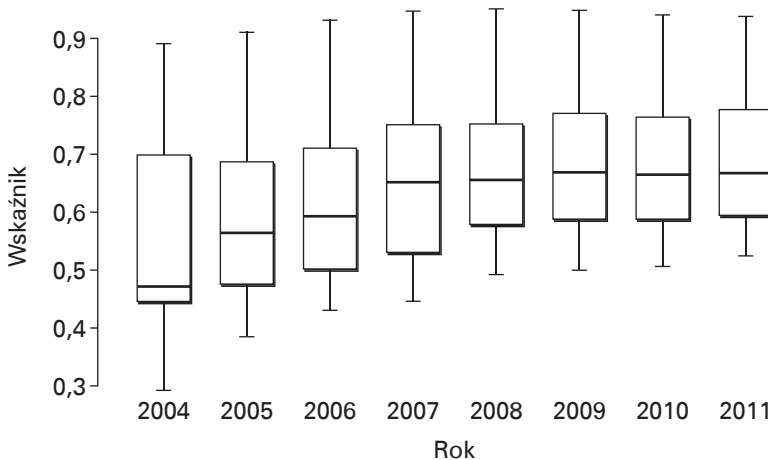
dostrzeżono wyhamowanie tempa jego wzrostu, bez odwrócenia rosnącej tendencji. Rysunek 4 obrazuje dynamikę zmian wskaźnika taksonomicznego w czasie.

Rysunek 3. Wskaźnik taksonomiczny warunków rozwoju przedsiębiorczości krajów rozwiniętych i transformujących się w latach 2004–2011

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 4. Dynamika zmian wskaźnika taksonomicznego w latach 2004–2011

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie rysunku 4 wyciągnąć można następujące wnioski:

- A. W całym okresie obserwowano wzrost mediany wskaźnika taksonomicznego, przy czym największa dynamika wzrostu miała miejsce w latach 2004–2007. W okresie od 2008 r. do 2011 r. nastąpiło znaczące spowolnienie dynamiki wzrostu wskaźnika taksonomicznego wśród 23 krajów UE, co było spowodowane przede wszystkim pogorszeniem się warunków makroekonomicznych

wynikających z globalnego kryzysu finansowego. Większość krajów UE zacieśniła politykę fiskalną, jak również wprowadziła wiele regulacji utrudniających dostęp do finansowania zewnętrznego.

- B. Odchylenia standardowe wskaźnika w poszczególnych latach były coraz mniejsze, a więc kraje UE upodabniały się do siebie w coraz większym stopniu pod względem stymulowania warunków do rozwoju przedsiębiorczości. Kraje transformujące w większości przypadków liberalizowały procedury związane z rejestracją działalności gospodarczej, co skutkowało zmniejszaniem się liczby procedur, skróceniem czasu ubiegania się o rejestrację, a w konsekwencji skutkowało niższymi kosztami rejestracji działalności. Efektem tego było wyrównywanie się median wartości wskaźnika począwszy od 2007 roku.

3. ANALIZA ZMIAN WARUNKÓW DO ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI Z WYKORZYSTANIEM ŁAŃCUCHÓW MARKOWA

Łańcuchy Markowa są matematycznym pojęciem służącym do stochastycznego opisu zmian zachodzących w jakimś obiekcie (układzie, systemie). Załóżmy, że analizowany układ znajduje się w N różnych stanach, a przedmiotem badania jest określenie, jak ów układ ewoluuje w czasie. Stany te można ponumerować od 1 do N . Ponadto dokonuje się również pomiaru stanu owego układu w momencie t . W naturalny sposób można zdefiniować zmienne losowe $X_0, \dots, X_t$ o wartościach w zbiorze stanów $\{1, \dots, N\}$, które są interpretowane następująco: jeśli $X_t = s$, to analizowany układ w momencie t znajduje się w stanie o numerze s . Celem badania jest znalezienie rozkładu tych zmiennych losowych (prawdopodobieństw $P(X_t = s)$ dla każdego t oraz s), a także zależności między zmiennymi losowymi X_k i X_l dla różnych k i l . Ciąg $X_0, \dots, X_k, \dots$ tworzy wówczas szereg czasowy. W praktyce trudno jest znaleźć odpowiedź na tak ogólnie zdefiniowany problem. Z tego względu nakłada się dodatkowe warunki na zmienne losowe $X_0, \dots, X_k, \dots$, co znacząco ułatwia rozwiązanie. Łańcuchy Markowa są szczególnym przypadkiem szeregów czasowych (Iosifescu, 1988). W artykule przyjęto, że analizowanym układem są warunki do rozwoju przedsiębiorczości opisane za pomocą wskaźnika taksonomicznego, zaś układ znajduje się w pięciu stanach określonych przez przedziały równorzędnym². W pierwszej grupie (V1) znalazły się kraje o bardzo złych, w drugiej o złych, w trzeciej o średnich, w czwartej o dobrych i w piątej o bardzo dobrych warunkach do rozwoju przedsiębiorczości. Tabela 11 prezentuje zestawienie liczebności poszczególnych grup w czasie.

Z tabeli 11 można wywnioskować, że ruchy krajów pomiędzy poszczególnymi latami nie były bardzo duże. Układ miał raczej charakter stabilny, zaś przesunięcia odbywały się zwykle ze stanów niższych do wyższych, co potwierdza tezę o systematycznym polepszaniu się warunków do rozwoju przedsiębiorczości w Unii

² Nie są to grupy kwintylowe, gdyż te muszą być równoliczne. Intencją autora było określenie zbliżonych warunków do rozwoju przedsiębiorczości bez względu na liczebność grupy.

Tabela 11. Liczebności i prawdopodobieństwa przejścia w grupach równorzędnym w latach 2004–2011

Liczebności							Prawdopodobieństwo przejścia				
2004/2005	V1	V2	V3	V4	V5		V1	V2	V3	V4	V5
1	2	2	1	0	0	1	0,4	0,4	0,200	0,0	0,0
2	0	6	2	0	0	2	0,0	0,75	0,250	0,0	0,0
3	0	0	4	0	0	3	0,0	0,0	1,000	0,0	0,0
4	0	0	0	4	0	4	0,0	0,0	0,000	1,0	0,0
5	0	0	0	1	1	5	0,0	0,0	0,000	0,500	0,5
2005/2006	V1	V2	V3	V4	V5		V1	V2	V3	V4	V5
1	0	2	0	0	0	1	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
2	0	7	1	0	0	2	0,0	0,875	0,125	0,0	0,0
3	0	0	6	1	0	3	0,0	0,0	0,857	0,143	0,0
4	0	0	0	4	1	4	0,0	0,0	0,0	0,8	0,2
5	0	0	0	0	1	5	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
2006/2007	V1	V2	V3	V4	V5		V1	V2	V3	V4	V5
1	0	0	0	0	0	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2	0	9	0	0	0	2	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
3	0	0	5	2	0	3	0,0	0,0	0,714	0,286	0,0
4	0	0	0	5	0	4	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0
5	0	0	0	0	2	5	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
2007/2008	V1	V2	V3	V4	V5		V1	V2	V3	V4	V5
1	0	0	0	0	0	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2	0	5	4	0	0	2	0,0	0,556	0,444	0,0	0,0
3	0	0	4	1	0	3	0,0	0,0	0,8	0,2	0,0
4	0	0	0	7	0	4	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0
5	0	0	0	0	2	5	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
2008/2009	V1	V2	V3	V4	V5		V1	V2	V3	V4	V5
1	0	0	0	0	0	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2	0	4	1	0	0	2	0,0	0,8	0,2	0,0	0,0
3	0	0	7	1	0	3	0,0	0,0	0,875	0,125	0,0
4	0	0	0	8	0	4	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0
5	0	0	0	0	2	5	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
2009/2010	V1	V2	V3	V4	V5		V1	V2	V3	V4	V5
1	0	0	0	0	0	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2	0	3	1	0	0	2	0,0	0,75	0,25	0,0	0,0
3	0	0	8	0	0	3	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0
4	0	0	1	8	0	4	0,0	0,0	0,111	0,889	0,0
5	0	0	0	0	2	5	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0
2010/2011	V1	V2	V3	V4	V5		V1	V2	V3	V4	V5
1	0	0	0	0	0	1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2	0	2	1	0	0	2	0,0	0,667	0,333	0,0	0,0
3	0	0	10	0	0	3	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0
4	0	0	0	8	0	4	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0
5	0	0	0	0	2	5	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0

Źródło: opracowanie własne.

Tablica 12. Kraje UE w grupach równorzędnym w latach 2004–2011

Kraj	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Austria	4	4	4	4	4	4	4	4
Belgia	3	3	4	4	4	4	4	4
Bułgaria	1	1	2	2	2	3	3	3
Czechy	2	2	2	2	2	2	2	2
Dania	5	5	5	5	5	5	5	5
Estonia	2	3	3	3	3	4	3	3
Finlandia	4	4	4	4	4	4	4	4
Francja	4	4	4	4	4	4	4	4
Niemcy	3	3	3	3	3	3	3	3
Grecja	1	2	2	2	2	2	2	3
Węgry	2	2	2	2	3	3	3	3
Włochy	2	2	2	2	2	2	3	3
Łotwa	2	3	3	3	3	3	3	3
Litwa	3	3	3	3	3	3	3	3
Holandia	3	3	3	4	4	4	4	4
Polska	1	1	2	2	2	2	2	2
Portugalia	1	2	3	3	4	4	4	4
Rumunia	2	2	2	2	3	3	3	3
Słowacja	2	2	2	2	3	3	3	3
Słowenia	2	2	2	2	3	3	3	3
Hiszpania	1	3	3	4	4	4	4	4
Szwecja	5	4	4	4	4	4	4	4
Wielka Brytania	4	4	5	5	5	5	5	5

Źródło: opracowanie własne.

Europejskiej. Jedynie dwa kraje odnotowały w całym badanym okresie przesunięcia z grupy wyższej do niższej. Tablica 12 ukazuje przynależność krajów do poszczególnych grup równorzędnym.

Z tabeli 12 wynika, że Dania przez cały badany okres należała do 5. grupy (V5) świadczącej o najlepszych warunkach do rozwoju przedsiębiorczości. Począwszy od 2006 roku w 5. grupie znalazła się również Wielka Brytania. W 5. grupie tylko w 2004 r. znajdowała się również Szwecja. Polska okazała się być krajem o bardzo złych i złych warunkach rozwoju przedsiębiorczości (1. i 2. grupa). Podobna sytuacja panowała w Grecji, z tym że w 2011 r. kraj ten awansował do 3. grupy świadczącej o średnich warunkach rozwoju przedsiębiorczości. Warto zwrócić uwagę na Hiszpanię, która pomiędzy 2004 r. a 2005 r. jako jedyny kraj w UE w całym badanym okresie

przesunęła się o dwie grupy – z 1. do 3. – a następnie systematycznie poprawiała warunki działania przedsiębiorstw i od 2007 r. znajdowała się w grupie 4. Tabela 13 prezentuje przejścia poszczególnych krajów między analizowanymi grupami.

Tabela 13. Pozycja krajów UE w poszczególnych grupach równorzędnym w latach 2004–2011

Lata	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Warunki do rozwoju przedsiębiorczości	bardzo złe	Bułgaria, Grecja, Hiszpania, Polska, Portugalia	Polska, Bułgaria						
	złe	Czechy, Estonia, Łotwa, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry, Włochy	Czechy, Grecja, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia	Bułgaria, Cechy, Grecja, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry, Włochy	Bułgaria, Czechy, Grecja, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry, Włochy	Bułgaria, Czechy, Grecja, Polska, Włochy	Czechy, Grecja, Polska	Czechy, Polska	
	średnie	Belgia, Holandia, Litwa, Niemcy	Belgia, Estonia, Hiszpania, Holandia, Litwa, Łotwa, Niemcy	Estonia, Hiszpania, Litwa, Łotwa, Niemcy, Portugalia	Estonia, Litwa, Łotwa, Niemcy, Portugalia	Estonia, Litwa, Łotwa, Niemcy, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry	Bułgaria, Litwa, Łotwa, Niemcy, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry	Bułgaria, Estonia, Litwa, Łotwa, Niemcy, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Włochy	Bułgaria, Estonia, Grecja, Litwa, Łotwa, Niemcy, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry, Włochy
	dobre	Austria, Finlandia, Francja, Wielka Brytania	Austria, Szwecja, Finlandia, Francja, Wielka Brytania	Austria, Belgia, Szwecja, Finlandia, Francja	Austria, Belgia, Szwecja, Finlandia, Hiszpania, Holandia	Austria, Belgia, Szwecja, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Portugalia	Austria, Belgia, Szwecja, Estonia, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Portugalia	Austria, Belgia, Szwecja, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Portugalia	Austria, Belgia, Szwecja, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Portugalia
	bardzo dobre	Dania, Szwecja	Dania	Dania, Wielka Brytania	Dania, Wielka Brytania	Dania, Wielka Brytania	Dania, Wielka Brytania	Dania, Wielka Brytania	Dania, Wielka Brytania

Źródło: opracowanie własne.

Z tabeli 13 wynikają następujące wnioski:

- A. W grupie 1. równorzędnym, skupiającej kraje o najgorszych warunkach do rozwoju przedsiębiorczości, znalazły się w 2004 r. dwa kraje transformujące się (Polska i Bułgaria) oraz trzy kraje basenu Morza Śródziemnego. W kolejnym roku w grupie tej pozostały jedynie Polska i Bułgaria, które nie podjęły istotnych reform liberalizujących działalność gospodarczą. Od 2006 r. grupa ta pozostawała pusta, ponieważ Polska i Bułgaria nieznacznie usprawniły proce-

- dury związane z czasem i liczbą procedur koniecznych do przejścia przy rejestracji działalności gospodarczej. Warto zwrócić uwagę na Portugalię, która w stosunkowo krótkim czasie przeszła z grupy 1. o bardzo złych warunkach do grupy 4. skupiającej kraje o dobrych warunkach rozwoju przedsiębiorczości;
- B. W grupie 2. (złe warunki do rozwoju przedsiębiorczości) w 2004 r. znajdowały się głównie kraje transformujące się (Czechy, Słowacja, Słowenia, Rumunia, Łotwa, Estonia i Węgry) oraz Włochy. Z biegiem czasu liczebność tej grupy zmniejszała się, ponieważ kraje nadbałtyckie poprawiały systematycznie warunki rozwoju przedsiębiorczości, co spowodowało ich przesunięcie do grupy 3. W 2011 r. w grupie tej pozostały tylko Polska i Czechy, które najwolniej liberalizowały rynki i nosiły bariery administracyjne związane z zakładaniem działalności gospodarczej;
- C. Średnie warunki do rozwoju przedsiębiorczości (grupa 3.) panowały w początkowym okresie analizy (lata 2004 i 2005) w Belgii, Holandii i Niemczech, oraz na Litwie, która jako pierwsze państwo okresu transformacji dokonało istotnych reform związanych ze znoszeniem barier administracyjnych i tworzeniem dogodnych warunków do zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej. W 2005 r. podobne działania podjęły rządy Estonii i Łotwy, co skutkowało ich przesunięciem się z grupy 2. do 3. W roku 2011 do grupy tej należało 11 krajów, przy czym liczebność tej grupy wiąże się z przesunięciami krajów transformujących (Bułgaria, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry) oraz poprawą sytuacji we Włoszech;
- D. W grupie 4. liczba państw między 2004 r. a 2006 r. wahała się między 4 a 5 i wchodziły w jej skład wysoko rozwinięte państwa Europy Zachodniej oraz kraje skandynawskie. W roku 2007 do grupy tej dołączyła Hiszpania i Portugalia, które przeprowadziły szereg reform deregulacyjnych. Liczebność tej grupy pomiędzy 2004 r. a 2011 r. zwiększyła się dwukrotnie (z 4 do 8 państw). W 2009 r. do grupy tej tylko na rok weszła Estonia.
- E. W grupie 5. świadczącej o bardzo dobrych warunkach rozwoju przedsiębiorczości znalazły się tylko trzy państwa. Bezspornymi liderami rankingu były Dania i Szwecja (tylko w 2004 r., by potem spaść do grupy 4.) oraz od 2006 r. – Wielka Brytania. Państwa te przede wszystkim ograniczały do absolutnego minimum liczbę procedur administracyjnych, czas jaki przedsiębiorcy muszą poświęcać na działania związane z rejestracją, jak również koszty nakładane na podmioty rozpoczynające prowadzenie zarejestrowanej działalności gospodarczej. Ponadto o ich wysokiej pozycji decydował relatywnie łatwy dostęp do źródeł finansowania zewnętrznego oraz wysoki poziom PKB *per capita*.

WNIOSKI

Z przeprowadzonej analizy wynika, że w całej UE systematycznie poprawiały się warunki rozwoju przedsiębiorczości. Najlepszy klimat przejawiający się niskimi barierami administracyjnymi panował w wysoko rozwiniętych krajach Europy Północnej (Dania, Szwecja, Finlandia), zaś najgorszy w Polsce, Grecji, Bułgarii i Rumunii. Dostrzegalne są duże różnice w warunkach między krajami rozwiniętymi a transformującymi się na korzyść tych pierwszych.

Pomimo lepszych warunków rozwoju przedsiębiorczości w krajach rozwiniętych niż w krajach transformujących się jest obserwowany dynamiczny wzrost wskaźnika zagęszczenia przedsiębiorstw w tej drugiej grupie krajów i przeciętnie wyższe wartości tego wskaźnika w krajach transformujących się. Co więcej, kraje transformujące się silniej reagują na poprawę warunków niż kraje rozwinięte.

Kryzys finansowy odcisnął silne piętno na postawach przedsiębiorczych w UE, co znalazło odzwierciedlenie w spadku wartości wskaźnika zagęszczania przedsiębiorstw w latach 2008–2010.

Warto również podkreślić, że większość członków Unii Europejskiej systematycznie poprawia warunki rozwoju przedsiębiorczości przez zmniejszanie liczby procedur związanych z rejestracją przedsiębiorstwa, redukowaniem kosztów rejestracji oraz skracając czas niezbędny na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Mniejsze znaczenie mają parametry makroekonomiczne, tj. PKB *per capita* oraz dostęp do zewnętrznego finansowania. Istotny wpływ na poprawę warunków do prowadzenia działalności gospodarczej ma również jakość państwa przejawiająca się zmniejszeniem korupcji, poprawą regulacji, jakością stanowionego prawa oraz wyższym poziomem swobód obywatelskich.

Wyznaczony w opracowaniu indeks taksonomiczny pozwolił na porównanie warunków rozwoju przedsiębiorczości w analizowanych krajach. Przeciętna wartość tego wskaźnika była w całym badanym okresie wyższa dla krajów rozwiniętych niż w dla krajów transformujących się, lecz dystans pomiędzy tymi grupami systematycznie ulegał zmniejszeniu. Kryzys finansowy nie miał istotnego negatywnego wpływu na wartości wskaźnika taksonomicznego przedsiębiorstw. Obserwowano nieznaczne spowolnienie tempa jego wzrostu od 2008 roku.

Należy również zwrócić uwagę na inne reakcje na zmiany w obszarze warunków rozwoju przedsiębiorczości państw rozwiniętych i transformujących się. Współczynnik korelacji Pearsona pomiędzy współczynnikiem zagęszczenia przedsiębiorstw a wyznaczonym w opracowaniu indeksem taksonomicznym wynosi 0,27, podczas gdy średnia wartość tego parametru dla drugiej grupy państw wyniosła 0,56. Oznacza to, że kraje transformujące się w badanym okresie osiągały silniejsze efekty w postaci wzrostu liczby zakładanych przedsiębiorstw na 1000 osób aktywnych zawodowo niż w krajach wysoko rozwiniętych.

Z analizy łańcuchów Markowa wynika, że jeśli dochodziło do przesunięć krajów pomiędzy różnymi stanami, to z reguły następowały one o jeden stopień w górę (z wyjątkiem Hiszpanii, która pomiędzy 2004 r. a 2005 r. przesunęła się z 1. do 3. grupy oraz Szwecji i Estonii, w których pogorszenie się warunków rozwoju przedsiębiorczości skutkowało przesunięciem z wyższych do niższych grup równorzędnym). Krajem o bezsprzecznie najlepszych warunkach do rozpoczynania działalności jest Dania, która w całym badanym okresie oferowała przedsiębiorcom bardzo dobre środowisko do prowadzenia działalności gospodarczej. Niepokoją bardzo złe i złe warunki (w sensie przynależności do 1. i 2. grupy równorzędnym) Polski. Jest to głównie spowodowane administracyjnymi barierami utrudniającymi i zniechęcającymi do podejmowania działalności gospodarczej. Taka sytuacja może skutkować tym, że przedsiębiorcy z Polski będą skłonni do rozpoczynania działalności w krajach (nie tylko sąsiedzkich), które niwelują administracyjne bariery wejścia. Z podobnymi problemami borykają się przedsiębiorcy w Czechach.

W badanym okresie 2004–2011 można dostrzec wyraźne procesy konwergencji związane z szybszym tempem wzrostu PKB oraz szybszym wzrostem PKB *per capita* w krajach Europy Środkowej niż w całej UE, a w szczególności w odniesieniu do państw basenu Morza Śródziemnego. Na podstawie analizy zmiennych wykorzystanych do budowy wskaźnika taksonomicznego można wywnioskować, że poprawę warunków do rozwoju przedsiębiorczości w relatywnie krótkim okresie można osiągnąć zmniejszając liczbę procedur związanych z rejestracją działalności, a także poprzez poprawę takich czynników instytucjonalnych, jak jakość regulacji lub zmniejszenie korupcji. W tym celu można stosować dopracowane regulacje wykorzystywane w Dani, Holandii i Wielkiej Brytanii.

BIBLIOGRAFIA

- Belinskaja L., Galiniene B. (2010), *Baltic States: From giddy success towards the financial meltdown*, "Transformations in Business and Economics", No. 1 (<http://www.transformations.khf.vu.lt/19/articles/ge19.pdf>).
- Corporate and Indirect Tax Survey* (2013), KPMG (www.kpmg.com).
- Doing Business 2010: Reforming through Difficult Times* (2010), Washington, DC, The World Bank, IFC and Palgrave MacMillan (<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2010>).
- Entrepreneurship Density Index* (2012), World Bank Group, Entrepreneurship Snapshot (www.worldbank.org).
- Foad H. (2012), *The Determinants of Offshore Financial Center Investment*, San Diego (http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2198503).
- Gaweł A. (2007), *Ekonomiczne determinanty przedsiębiorczości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Hellman T. (2007), *Entrepreneurs and the process of obtaining resources*, "Journal of Economics & Management Strategy", Vol. 16, No. 1.
- Iosifescu M. (1988), *Skończone procesy Markowa i ich zastosowanie*, PWN, Warszawa.
- Klapper L., Love I. (2010), *The Impact of the Financial Crisis on New Firm Registration*, World Bank Policy Working Paper 5444 (<http://www.worldbank.org>).
- Majewski S. (1999), *Szeregowanie krajów przy pomocy Diagramu Czekanowskiego i Taksonomicznego Miernika Rozwoju*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 8.
- Pyka J. (2007), *Przedsiębiorczość i innowacje. Uwarunkowania i czynniki rozwoju*, TNOiK, Katowice.
- Worldwide Governance Indicators* (2012), World Bank (<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>).

STRESZCZENIE

Celem opracowania jest prezentacja ważniejszych zmiennych determinujących warunki do powstawania przedsiębiorstw w wybranych 23 krajach Unii Europejskiej. W artykule wykorzystano zmienne charakteryzujące takie obszary, jak: warunki makroekonomiczne (PKB *per capita*), warunki mikroekonomiczne związane z finansowaniem działalności (kredyt dla podmiotów prywatnych w relacji do PKB oraz stopę podatku CIT), warunki administracyjne (koszty,

liczbę procedur oraz czas związane z rejestracją działalności gospodarczej) oraz warunki społeczne związane z jakością rządzenia. Okres analizy to lata od 2004 do 2011. W opracowaniu posłużono się analizą taksonomicznego wskaźnika opisującego warunki do rozwoju przedsiębiorstw oraz łańcuchami przejścia Markowa, co pozwoliło na uchwycenie dynamiki badanych zjawisk. Kraje wysoko rozwinięte Europy Zachodniej i Północnej oferują najlepsze warunki do rozwoju przedsiębiorczości oraz stabilne otoczenie polityczne, społeczne i administracyjne. Najgorsze warunki w całym badanym okresie panowały w Polsce ze względu na wysokie koszty rejestrowania działalności, dużą liczbę procedur z tym związanych oraz długim czasem rejestracji działalności gospodarczej.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, Unia Europejska, analiza taksonomiczna, łańcuchy Markowa.

THE CONDITIONS OF ENTREPRENEURSHIP IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES

ABSTRACT

The aim of this paper is to identify important determinants of entrepreneurship in 23 European Union countries. Various variables were used in order to describe the macroeconomic conditions (GDP per capita), microeconomic conditions (domestic credit to public sector and CIT rate), administrative factors (numbers of procedures, cost of registration and time required to register the business) and social factors connected to the quality of governance. The analysis was conducted for the period 2004–2011. The methodology was based on the taxonomy method and the Markov chain analysis. It was found that developed countries in Western and Northern Europe offered the best and stable conditions for entrepreneurship development. The worst conditions for opening the business were in Poland due to a high cost of registration, numerous administrative procedures and long time required to register a business.

Keywords: entrepreneurship, European Union, taxonomic analysis, Markov chains.

JEL Classification: F15, L53